

ДОПОМОГА НА ЛІКУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ, ОБЛІК, ПОДАТКИ

Олег Головка,

консультант з питань бухгалтерського обліку та оподаткування

Непоодинокими є випадки, коли працівник підприємства чи його близький родич (наприклад, дитина) захворів та потребує вартісного лікування за кордоном. Підприємства часто погоджуються допомогти та оплатити лікування (повністю або частково). Але роблячи таку благородну справу, підприємству слід бути обачним, щоб не потрапити під штрафи. Адже валютні операції підлягають контролю з боку держави. Тож про те, як правильно здійснювати таку операцію, щоб не мати проблем, а також які податкові та облікові наслідки вона матиме – читайте далі.

ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ

Наперед підприємство цікавить таке питання: **чи можна взагалі платити нерезиденту за лікування фізособи за кордоном?** Адже ця операція не пов'язана з господарською діяльністю самого підприємства.

Прямої заборони на це жодний нормативно-правовий акт не містить. Тому не бачимо проблем в оплаті підприємством лікування фізособи за кордоном. Водночас перераховуючи кошти нерезиденту, слід пам'ятати про валютний контроль.

Перш за все для здійснення платежу сільгоспідприємство повинно мати валютний рахунок та валютні кошти. Із закордонною клінікою має бути укладено контракт, де зазначена вартість лікування, яку має сплатити підприємство. Це може бути також тристоронній контракт – між сільгоспідприємством, клінікою та фізособою.

Нагадаємо, що на сьогодні відповідно до вимог пп. 1 п. 6 Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, затвердженої постановою Правління Нацбанку від 02.01.2019 р. № 7 (далі – Інструкція № 7), **банк здійснює валютний нагляд** за дотриманням резидентом граничних строків розрахунків, зокрема, за надання послуг.

Граничний строк ЗЕД-розрахунків, які контролює банк, становить **365 днів**. Відлік граничного строку розрахунків починається з дати здійснення платежу, тобто списання коштів з рахунку клієнта (пп. 1 п. 7 Інструкції № 7). Тобто якщо підприємство здійснить передоплату нерезиденту за послуги, то такі послуги останній має надати не пізніше ніж через 365 днів із дати оплати (тобто протягом цього строку має бути оформлений акт про надання послуг).

Водночас слід зауважити, що під валютний контроль підпадають експортно-імпортні операції, суми яких перевищують **400 тис. грн** в еквіваленті за офіційним курсом гривні до іноземних валют на момент проведення операції (п. 7 ст. 11 Закону України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII «Про валюту і валютні операції», далі – Закон № 2473). На сьогодні це приблизно 13 000 євро.

Зверніть увагу! В наведеній вище нормі йдеться не про суму одного платежу, а про суму контракту (адже саме контракт потрібно буде надати банку для здійснення платежу). Тобто розбити загальну суму контракту на дрібні платежі й тим самим уникнути валютного контролю не вдасться.

Крім того, незалежно від суми операції (контракту) валютний контроль не поширюється на медичні послуги, що імпортуються для забезпечення лікування (у тому числі обстеження та діагностики) за кордоном громадян України із захворюваннями згідно із переліком, визначеним МОЗ (пп. 6 п. 1 постано-

ви правління Нацбанку від 14.05.2019 р. № 67 «Про встановлення винятків та (або) особливостей запровадження граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і внесення змін до деяких нормативно-правових актів»). Перелік рідкісних (орфанних) захворювань, які призводять до скорочення тривалості життя хворих або їх інвалідизації та для яких існують визнані методи лікування, затверджений наказом МОЗ від 27.10.2014 р. № 778 (далі – Перелік).

Отже, з наведеного вище випливає, що сільгоспідприємство не підпадатиме під валютний контроль, якщо:

- сума за лікування працівника чи його родича, переведена у гривні, менша за 400 тис. грн;
- або хвороба фізособи, яка проходить лікування, включена до Переліку.

В інших випадках щодо перерахованих валютних коштів діє 365-денний валютний контроль.

Щоб зняти операцію з валютного контролю, сільгоспідприємству потрібно пред'явити акт, рахунок (інвойс) або інший документ, який згідно з умовами договору засвідчує виконання нерезидентом робіт, надання послуг (п. 4 пп. 9 розд. III Інструкції № 7).

Якщо підприємство не надасть такого документа банку, через який здійснювалась передплата за лікування, протягом 365 днів після такої оплати, то йому доведеться сплачувати за кожний день прострочення пеню у розмірі 0,3% вартості ненаданої послуги (в межах оплаченої суми). При цьому загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати вартості недопоставленої послуги (п. 5 ст. 13 Закону № 2473).

Тож перед перерахуванням валютних коштів сільгоспідприємству варто впевнитись, що нерезидент (клініка) надасть громадянину України медичні послуги, що буде підтверджено відповідним документом. Строки надання медичних послуг, їх перелік та документ, яким вони будуть засвідчені, доцільно вказати у контракті.

ПДФО, ВЗ ТА ЄВ

ОПЛАТА ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЛІКАРНІ

Коли підприємство оплачує іноземній лікарні за лікування працівника чи його родича, то йдеться про надання благодійної допомоги. Причому такий вид благодійної допомоги потрапляє під визначення цільової допомоги, наведене в пп. 170.7.1 Податкового кодексу України (далі – ПКУ).

Оскільки підприємство має намір оплатити вартість лікування працівника іноземному закладу охорони здоров'я, то на таку операцію має поширюватися норма пп. «а» пп. 170.7.4 ПКУ. Нею передбачено, що не оподатковується ПДФО та ВЗ допомога на лікування, якщо одночасно дотримано таких умов:

1. Благодійник – резидент України.

2. Набувачем цільової благодійної допомоги є:

- будь-який платник податку (як працівник підприємства, так і стороння особа, яка не перебуває у трудових відносинах з благодійником) та члени його сім'ї першого ступеня споріднення;
- особа (у т. ч. дитина) з інвалідністю або дитина, в якій хоча б один з батьків має інвалідність;
- дитина-сирота, напівсирота;
- дитина з багатодітної або малозабезпеченої сім'ї;
- дитина, батьки якої позбавлені батьківських прав.

3. Виплату здійснюють безпосередньо установі охорони здоров'я.

4. Допомогу надають для компенсації вартості платних послуг лікування, у тому числі для придбання ліків (донорських компонентів, протезно-ортопедичних виробів, виробів медичного призначення для індивідуального користування інвалідами), медичних засобів і пристосувань, що включені до Національного переліку основних лікарських засобів і виробів медичного призначення, затвердженого постановою КМУ від 25.03.2009 р. № 333.

Неоподатковувану цільову благодійну допомогу не надають на:

- косметичне лікування (хірургію);
- водолікування та геліотерапію, не пов'язані з лікуванням хронічних захворювань;

- лікування і протезування зубів з використанням дорогоцінних металів, гальванопластики і фарфору;
- проведення абортів (крім абортів за медичними показаннями або якщо вагітність є наслідком зґвалтування);
- операції зі зміни статі;
- лікування венеричних захворювань, крім СНІДу та венеричних захворювань, причиною яких стало нестатеве зараження чи зґвалтування;
- лікування тютюнової або алкогольної залежності.

Але! Оскільки оплачувати лікування підприємство буде іноземній лікарні, то не виключено, що податківці на місцях можуть не погодитись із тим, щоб вартість такого лікування не оподатковувалася ПДФО і ВЗ.

Адже однією з наведених вище умов для уникнення оподаткування є здійснення оплати безпосередньо закладу охорони здоров'я. І хоча у вказаній нормі не сказано, що це має бути виключно вітчизняний заклад охорони здоров'я, але, на думку деяких податківців, це опосередковано впливає з інших законів.

Так, відповідно до ст. 3 Закону від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі – Закон № 2801) закладом охорони здоров'я **вважається юридична особа** незалежно від форми власності та організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ, основними завданнями яких є забезпечення медичного обслуговування населення та/або надання реабілітаційної допомоги на основі відповідної ліцензії та забезпечення професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників і фахівців з реабілітації. При цьому згідно з вимогами п. 1 ст. 80 Цивільного кодексу України **юридичною особою** є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, тобто відповідно до вимог Закону України від 15.05.2003 р. № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

З наведених норм податківці можуть зробити висновок, що юрособами можуть бути тільки резиденти України й, спираючись на це, наполягати на тому, що пп. 170.7.4 ПКУ звільняє від оподаткування лише вартість лікування, оплаченого закладам охорони здоров'я, які є резидентами України.

На наш погляд, ці висновки сумнівні, адже ПКУ таких вимог не висуває. Отже, тим сільгоспприємствам, які не бажають утримувати ПДФО і ВЗ при здійсненні зазначених вище виплат, слід готуватися до можливого протистояння з фіскалами. А для цього потрібно запастися підтвердними документами, зокрема:

- 1 документом, що підтверджує віднесення іноземної лікарні до когорти закладів охорони здоров'я. Для цього радимо або отримати у нерезидента, якому перераховано (чи планується перерахування) кошти, копію ліцензії закордонного медичного закладу, або звернутися до МОЗ стосовно підтвердження того факту, що в розумінні Закону № 2801 іноземний медзаклад є закладом охорони здоров'я;
- 2 отримати від працівника крім заяви ще й документи, що підтверджують факт проведення лікування.
Податківці (див. ЗІР, категорія 103.02) до таких документів відносять:
  - документи, що підтверджують потребу фізичної особи в лікуванні та медичному обслуговуванні (зокрема, наявність та характеристики хвороби, травми, отруєння, патологічного стану платника податку);
  - документи про надання медичних послуг, що ідентифікують постачальника послуг та платника податку, якому надаються такі послуги, обсяги та вартість таких послуг (договори, платіжні та розрахункові документи, акти надання послуг, інші відповідні документи).

Наявність таких документів допоможе протистояти податківцям і не оподаткувати виплату допомоги на лікування ні ВЗ, ні ПДФО. Виплату такої допомоги слід відобразити у формі № 4ДФ з ознакою доходу «169».

Якщо ж підприємство не хоче збирати вищевказані документи та сперечатися з податківцями, то йому доцільно утримати ПДФО і ВЗ з вартості лікування. Оскільки в такому випадку фізособа грошей «на руки» не отримувала, то виходить, що допомога надана у негрошовій формі.

Таку допомогу доцільно оформити як подарунок, адже це дасть змогу отримати пільгу в оподаткуванні

у розмірі 25% від мінімальної зарплати, встановленої на 1 січня поточного року (пп. 165.1.39 ПКУ). У 2021 році розмір неоподаткованого подарунку встановлено на рівні 1 500 грн з розрахунку на місяць.

А ось якщо вартість подарунка перевищила цю суму, то з суми перевищення, збільшеної на «натуральний» коефіцієнт (1,2195), утримується ПДФО (18%) як з додаткового блага (п. 164.5, пп. «е» пп. 164.2.17 ПКУ). ВЗ (1,5%) слід утримувати без застосування натурального коефіцієнта.

Якщо сільгоспідприємство вирішить сплатити податки за фізичну особу, то сума таких податків буде для неї додатковим благом, наданим у матеріальній формі.

В формі № 4ДФ подарунок у вигляді оплати послуг лікування в іноземній лікарні у неоподаткованому розмірі слід вказати з ознакою доходу «160», а в оподаткованому – з ознакою доходу «126».

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ВАРІАНТ: ВИПЛАТА ПРАЦІВНИКОВІ

Замість того, щоб платити кошти іноземному медзакладу за лікування, сільгоспідприємство може видати відповідну суму працівникові (у гривнях), а він вже сам заплатить за лікування. В такому випадку виплата у повній сумі не потрапить під оподаткування ПДФО і ВЗ відповідно до пп. 165.1.19 ПКУ. Для цього потрібно лише мати:

- 1) заяву від працівника про отримання допомоги;
- 2) документи, які підтверджують витрати, пов'язані з наданням медичної допомоги (перелік див. вище).

Переваги цього способу для сільгоспідприємства такі:

- не потрібно підтверджувати, що кошти виплатили саме закладу охорони здоров'я, який є резидентом. На цьому акцентує увагу ДПС у листі від 10.07.2018 р. № 3055/6/99-99-13-02-03-15/ПК та в Узагальнюючій податковій консультації, затвердженій наказом Міндоходів від 10.04.2014 р. № 235;
- не слід дотримуватися граничних строків розрахунків в ЗЕД, оскільки нерезиденту підприємство коштів не перераховує.

У формі № 4ДФ таку неоподатковувану допомогу відображають з ознакою доходу «143».

Зверніть увагу! Раніше податківці наполягали на тому, що роботодавець має право застосовувати положення пп. 165.1.19 ПКУ виключно за фактом уже наданого лікування, підтвердженого платіжними документами (лист ДПСУ від 11.01.2013 р. № 351/6/17-1115).

Але потім вони змінили свою думку. Так, в згаданій вище Узагальнюючій податковій консультації від 10.04.2014 р. № 235 вони зазначають, що «*норми пп. 165.1.19 Кодексу можуть бути застосовані... за наявності відповідних підтверджених документів, що доводять цільовий характер надання грошових коштів на оплату лікування або медичного обслуговування (у разі здійснення попередньої оплати таких послуг) або факт надання послуг з лікування або медичного обслуговування платника податків (якщо оплата здійснюється після надання таких послуг)*».

Отже, тим роботодавцям, які видаватимуть таку допомогу наперед, обов'язково слід отримати від працівника документи, що підтверджують проведення оплати за лікування (платіжний, розрахунковий документ). Причому важливо, щоб сума виданої допомоги не перевищувала суму коштів, витрачених на лікування згідно з такими документами. Адже суму перевищення доведеться оподаткувати як додаткове благо.

Якщо ж працівник взагалі не надасть підтверджених документів щодо проходження лікування, то з виплаченої йому суми доведеться утримати ПДФО і ВЗ та відобразити у формі № 4ДФ як надання фізособі додаткового блага з ознакою «126».

Ще один варіант – видати працівникові поворотну фінансову допомогу. Після проходження працівником лікування та надання щодо цього підтверджених документів – переоформити поворотну фіндопомогу на благодійну допомогу на лікування за пп. 165.1.19 ПКУ. Це дасть змогу уникнути вищезазначених непорозумінь щодо оподаткування.

Із сум оплати послуг лікування працівників, які були перераховані установам охорони здоров'я або надані безпосередньо працівнику, єдиний внесок не справляють. На це прямо вказує п. 13 розд. II Переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затвердженого постановою КМУ від 22.12.2010 р. № 1170.

ІНШІ ПОДАТКИ

ПОДАТОК НА «РЕПАТРАЦІЮ»

При оплаті медичних послуг податок на «репатрацію» утримувати не слід. Річ у тому, що його утримують тільки коли виплачують дохід з джерелом його походження з України від провадження нерезидентом будь-яких видів діяльності на території України (включаючи виплату (нарахування) винагороди іноземними роботодавцями), її континентальному шельфі, у виключній (морській) економічній зоні (пп. 14.1.54 ПКУ).

У наведеній ситуації нерезидент (іноземний медзаклад) здійснює діяльність за межами України, а отже, і вимоги щодо сплати податку на «репатрацію» з таких виплат не діють.

Крім того, виключний перелік виплат, з яких утримується податок на «репатрацію», наведено в пп. 141.4.1 ПКУ й оплати медичних послуг серед них нема.

ПДВ ЩОДО ІМПОРТУ ПОСЛУГ

Як відомо, базою оподаткування ПДВ є операції з постачання товарів та послуг на митній території України (п. 185.1 ПКУ). Відповідно до п. 186.4 ПКУ місцем постачання послуг є місце реєстрації постачальника.

Оскільки постачальником медичних послуг є нерезидент, то місце постачання послуг знаходиться за межами митної території України. Отже, щодо медичних послуг, наданих нерезидентом, об'єкт оподаткування ПДВ не виникає.

ПОДАТОК НА ПРИБУТОК

Усі підприємства – платники податку на прибуток, як «високодохідники» (тобто ті, які мають річний дохід понад 40 млн грн), так і «малодохідники» відобразатимуть доходи та витрати при обчисленні податку на прибуток за правилами бухобліку. Адже податкових різниць для таких операцій нормами ПКУ не передбачено.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

Якщо підприємство вирішило оплатити послуги з лікування фізособи безпосередньо іноземному медзакладу, то в момент перерахування коштів йому слід відобразити виникнення дебіторської заборгованості (Дт 377/іноземна лікарня – Кт 311, 312).

Нагадаємо, що при відображенні в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті слід керуватися П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів».

Так, відповідно до п. 5 П(С)БО 21 операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на початок дня, дати здійснення операції.

Отже, суму перерахованої закордонному медзакладу валюти слід відобразити в бухобліку за курсом НБУ на дату здійснення платежу.

В подальшому по такій заборгованості курсові різниці не визначаються, адже вона відноситься до немонетарних статей балансу (тобто її погашення здійснюватиметься в грошовій формі).

Після того як медичний заклад надасть послугу працівнику (проведе лікування), суму дебіторської заборгованості слід «перекинути» із медзакладу на працівника (Дт 377/ працівник – Кт 377/іноземна лікарня).

Далі, якщо допомога є неоподатковуваною, потрібно просто списати заборгованість із працівника на витрати періоду (Дт 949 – Кт 377/ працівник).

Якщо ж допомога є оподатковуваною, то ще слід нарахувати працівнику дохід у вигляді суми ПДФО і ВЗ (Дт 377 – Кт 641; Дт 949 – Кт 377).

Якщо виплату допомоги здійснюють фізособі, то проводки будуть аналогічні наведеному вище, за винятком того, що у схемі буде відсутній медичний заклад.

(Детально про бухгалтерський облік при наданні благодійної допомоги на лікування на території України ми писали в «АгроPRO», 2021, № 10, с. 24 – *ред.*)